

[מסכת הוריות]

להתגבר על תאות האשה, הוא לא רק להשמר מהתנגדות זו, רק לתכלית ירידה לצורך עליה, וכמבואר בסה"ק שמה שבוחר בטוב נגד הסתת היצר הוא לתועלת שע"י המלחמה מתחזק להתעלות יותר מלפני כן, ולפי"ז מש"כ אעשה לו עז"ר כנגדו, הוא עז"ר אמיתי להתעלות במדריגתו ע"י שמתגבר על תאות האשה שכנגדו.

ובזה יובן מש"כ שם הכלי יקר, כי ה' סומך ידו שלא יפול במצודתה כמ"ש ומה' אשה משכלת עכ"ל, וצריך להבין, לפי"ז מהו ל' משכל"ת, שלכאור' המכוון שמכח השי"ת האשה משכלת, ולפי דברי הכלי יקר, רצה להביא ראיה מפסוק זה שמאת ה' השכלת האי"ש להתגבר על תאותה הבא מהאשה, ואין זה מבואר בקרא. רק שהדבר נכון שאפשר לפרש משכל"ת בל' מפעיל, וכאומר ומה' אשה משכל"ת אות"ו, והיינו כנ"ל שעל ידי בריאת האשה כנגדו, זה הביא שהשי"ת יתן לו כח להתגבר עליה, ועי"ז מתעלה במדריגתו יותר מלפני כן ונעשה משכי"ל יותר בעבודת השם, וזהו מה' האשה משכילת"ו, והבן.

[מסכת הוריות]

ובזה יובן היטב שגם דברי המדרש מובן בסגנון זה, שאמרו הכל מן האשה, והיינו שבאמת הכל מן השמים שהקב"ה עוזרו, ורק שע"י בריאת האשה שמנגדתו (כדברי הש"ס שם ביבמות כנ"ל) נגרם שנתהווה לו לעומתה עזר אלקי להתעלות ולהיות יותר צדיק מלפני כן, והבן.

תמד. בגמ' ב"מ (פד:) מובא עובדא נפלאה מרבי אלעזר ב"ר שמעון, ומבואר שם וז"ל, קביל עליה יסורי, באורתא הוּו מייכי ליה שיתין נמטי, לצפרא נגדי מתותיה שיתין משיכלי דמא וכיבא, למחר עבדה ליה דביתהו שיתין מיני לפדא ואכיל להו וברי, ולא הות שבקא ליה דביתהו למיפק לבי מדרשא כי היכי דלא לדחקוהו רבנן, באורתא אמר להו אחיי ורעיי בואו, בצפרא אמר להו זילו מפני ביטול תורה יומא חד שמעה דביתהו, אמרה ליה את קא מייתית להו עילוין כלית ממון של בית אבא אימרדה אזלה לבית נשא סליקו ואתו הנך [שיתין] ספונאי עיילו ליה שיתין עבדי כי נקיטי שיתין ארנקי ועבדו ליה שיתין מיני לפדא ואכיל להו, יומא חד אמרה לה לברתה זילי בקי באבוך מאי קא עביד האידנא, אתיא, אמר לה זילי אמרי לאמך שלנו גדול משלהם קרי אנפשיה היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה, אכל ושתי וברי נפק לבי מדרשא, אייתו לקמיה שיתין מיני דמא, טהרינהו, הוה קא מרנני רבנן ואמרי סלקא דעתך לית בהו חד ספק,

[234567]

אמר להו אם כמותי הוא יהיו כולם זכרים ואם לאו תהא נקבה אחת ביניהם, היו כולם זכרים ואסיקו להו רבי אלעזר על שמיה, תניא אמר רבי כמה פריה ורביה ביטלה רשעה זו מישראל, כי הוה קא ניחא נפשיה וכו', שלח רבי לדבר באשתו, שלחה ליה כלי שנשתמש בו קודש ישתמש בו חול תמן אמרין באתר דמרי ביתא תלא זייניה כולבא רעיא קולתיה תלא, שלח לה נהי דבתורה גדול ממני, אבל במעשים טובים מי גדול ממני שלחה ליה בתורה מיהא גדול ממך לא ידענא במעשים ידענא דהא קביל עליה יסורי, עכ"ל הגמ'.

[234567]

ונראה לפרש כל הענין לפי פשוטן של דברים, דלכאור' קשה להבין אשה צדקנית שהקפידה על כלוי ממון לצורך עבודת הקודש של בעלה הצדיק, וגם וכי שייך לומר על צדיקת שאימרדא אבעלה והלכה מביתו. גם מה שרבי קראה רשע"ה זו (לפי' ב' של רש"י) הוא תמוה, ובפרט שאחרי פטירת ראב"ש שלח לדבר עמה נכבדות וכי רצה להכניס רשעה לתוך ביתו, וגם יש להבין שאותה צדיקת מכנה לרבי נשיא ישראל ישתמש בו חו"ל.

[234567]

רק בפשטות י"ל, שרצתה לשמור על בריאותו, וכיון שראתה שבבוקר התפלל שילך ממנו משום ביטול תורה, הרי שמשום חשש ביטול תורה לא הי' מקבל יסורים, לכן חשבה על ידי שתלך מהבית עם כספה שהביאה מבי אבוה ולא יהי' לו במה לרפאות את עצמו בבוקר מיסורי הלילה, הרי יהי' לו ביטול תורה, ועי"ז ממילא לא יקבל יסורין על הלילה הבא, והא דאמרה כלית ממון של בית אבא, היינו שלא יקפיד עליה על מה שמבטלו ממעשים טובים היינו קבלת יסורים, לכן הוסיפה שודאי בי אבוה לא נתנו לה כסף לצורכי ביתה על קבלת יסורים ולכן אין לה רשות לתת לו לצורך זה, וחשבה שע"י טענה זו לא יקפיד, וק"ל.

וכשנאמר יומא ח"ד אמרה לי' לברתא ר"ל יום אח"ד, והיינו יום הראשון למחרת אחרי שהלכה, כי רצתה מיד לברר אם פעלה התחבולה ולא קיבל יסורים, ואז ראתה צדקתו ששלח לו הקב"ה כדי צרכו ממקום אחר, והבינה שאין לה להתנגד לדרכו בקודש, ולכן חזרה לביתה לשמשו כמקדם, וכן נראה, הגם שלא נאמר במפורש שחזרה לביתה, הרי בשעת פטירתו מן העולם מבואר להלן שהיתה עמו, ופשוט.

ומה שאמר רבי כמה פ"ו ביטלה רשע"ה זו, י"ל בפשיטות, הגם שברור ונראה רצונה לטובתו, הרי עכ"פ באותו יום שהלכה ולא נתנה לו רפואות ודאי גם לפי דעתה יהי' לו ביטול תורה. וכל עצתה תועיל לשיטתה רק ליום הבא שלא יקבל

עליו היסורים לדעתה משום ביטול תורה כי ידע שלא יהי' לו מי שיתן לו רפואות, אבל באותו יום לא חששה לביטול תורתו על חשבון התועלת שיהי' מיום המחרת והלאה, ולכן הקפיד עליה וקראה רשע"ה זו, אבל אחרי שמיד למחרת ראתה שה' עמו בדרכו בקודש הרי חזרה אליו לשמשו בנאמנות שפיר נתבטל הקטרוג של אותו יום, וגם שבפועל באמת לא ביטל תורה מעולם כי עזרו לו מן השמים כנ"ל, לכן ודאי חזרה לכשרותה ושלח לה לדבר נכבדות, ופשוט.

ועוד י"ל, דהנה אמרו חז"ל בריש סוטה (ג.) אין מזווגין לו לאדם אשה אלא לפי מעשיו שנא' (מסליס קס"ג) כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים, ועי' פרש"י, ויתכן לומר ענין מחודש, כי גם מי שאינה רשעה וכוונתה לטובה, אם מעשים אלו מפריעים לעבודת הצדיק ומעשי"ו הטובים לפי דרכו בקודש, שפיר מעשיה בזה מכונים עכ"פ מעש"י רשע"ע, ושפיר יכונה שב"ט וממשל"ת הרשע"ע על גורל הצדיקים להפריעה מעבודתם, וזהו אין מזווגין לו לאדם אלא לפי מעשי"ו, ר"ל אשה כזו שתעזור לו במעשה ידי הטובים והקדושים לפי דרכו ותהי' לו לעזר במעשיו ולא ח"ו להפריע לו, וע"ז הביא הקרא כי לא ינוח שב"ט הרשע דייקא על גורל הצדיקים, כי לא סגי שהאשה תהי' אשה כשירה וצדיקת, רק שתהי' עזר כנגדו לפי צורך מעשיו הטובים דייקא, ואם תפריע לו בעבודתו ומעשיו המיוחדים יכונה שב"ט הרשע"ע, ודו"ק בזה.

והנה כל זה בזווג שני, משא"כ בזווג ראשון מן השמים, יתכן שתמצא אשה כשירה אבל עדיין תפריע לעבודת בעלה כנ"ל, ולפי"ז הענין נכון שעם כל גודל צדקת אשת ראב"ש, הרי שהפריעה לו בעבודת הקודש בקבלת היסורים, וא"כ מעשיה יכוננו מעש"י רשע"ע, ושב"ט הרשע"ע מונח על הצדיק, ודבר זה יתכן בזווג ראשון, ולכן כינה אותה רשע"ה זו, ר"ל רשע"ה בבחי' מעשי"ה וכנ"ל. וממילא לק"מ מה שרב שלח לדבר בה נכבדות, ולא חשש שתעשה לו ג"כ נגד רצונו בעבודתו, ובמיוחד בעבודת קבלת היסורים, שרבי עצמו עסק בזה באופן נעלה כמובא בהמשך המעשה לק' (צ"מ פס.), כי הרי כלפי ידידי היא לו זווג שני, ובטח לבו על הבטחת חז"ל כי לא ינוח שב"ט הרשע"ע על גורל הצדיקים, ואם כלפי שמיא ידוע שלא תשנה דרכה, הי' בטוח שלא יצא אותו השידוך לפועל, ודו"ק כי נכון.

ובזה יובן תשובתה, כלי שנשתמש בו קודש ישתמש בו חז"ל, שהרי לשיטתה אסור לקבל יסורין כי עי"ז יש ביטול תורה, ורק בעלה ראב"ש נתברר כי משמיא

הסכימו לו, וממילא דרכו הוא קודש, אבל למי שלא נתברר שמשמים מסכימים לו נשאר אצלו עבודה זו בגדר חו"ל ולא קודש, וזהו שענתה לו בחכמתה, כיון שגם דרכו של רבי לקבל יסורים גדולים זהו אצלה בחי' חו"ל ותתנגד למעשים אלו, ורק מעשי בעלה ראב"ש הי' הוכחה משמים שהסכימו לו וחידוש הוא ואין למדין ממנו, ודו"ק.

ורבי הי' מסופק בכוונתה, לכן שאל אם כוונתה שרבי אלעזר בן רבי שמעון גדול ממנו בתורה ולכן נקרא חו"ל כלפי בעלה, ואם כן רמזה לו שלא מפריע לה דרכו בקודש ביסורים, שרק כלפי בעלה לפי גודל דרגתו בתורה חששה לביטול תורתו על ידי יסורים, אבל מי שדרגתו פחות ממנו בתורה לא יפריע לה קבלת היסורים לביטול תורה כזו. והיא שהבינה שאלתו, ביררה כוונתה כי בדרגת התורה אין לה שום ידיעה, וכוונתה בדרגת המעשים טובים היינו דקביל עליה היסורים, וכנ"ל שמשמים הסכימו לו ושפיר מבטל תורה, משא"כ על מי שלא הסכימו לו במפורש תדון אותו כמבטל תורה וכמעשה חו"ל, ודו"ק כי נכון מאוד.

תמה. יבמות (סג.) אעשה לו עזר כנגדו זכה עוזרתו לא זכה כנגדו, ובחכמת מנוח שם כ' וז"ל, ולא אמרו לא חטא עזר חטא כנגדו, שמע מינה שאין האדם משיג אשה טובה אלא כשיש לו זכות, אבל אם אין בו זכות אע"פ שלא חטא ג"כ אינו משיגה, וע"ז נאמר (משלי לא, י) אשת חיל מי ימצא ורחוק מפנינים וגו', כי העושר הרמוז בפנינים בא לאדם אע"פ שאין בו זכות, ולזה ארז"ל (סוטה ג.) קשה לזווגן כקריעת ים סוף, כי כמו שקריעת ים סוף היה צריך זכות ובלי זכות לא היה נעשה אע"פ שלא חטאו, שאין שינוי טבע בלא זכות, כן ענין הזיווג, כי הוא כמעט דבר שהוא חוץ לטבע לזווג דעות בני אדם שהם רחוקות לעולם ואין דעת אחד שוה לדעת חבירו, עכ"ל.

ולכאור' אין הכוונה שצריך זכות לעצם מציאת זווג הגון לעזר, שהרי זווג מן השמים מוכן לו מאז ומעולם, ורק אם חוטא יתכן שלא ימצא זווגו וכדברי ר"ל (סוטה טז) שמזווגין לו לאדם לפי מעשיו, ואם כן סגי שלא חטא ולמה צריך זכות, רק נראה בכוונתו שגם אם זכה ונפל לחלקו אשה טובה, מ"מ צריך זכות מיוחד שתהי' לו לעזר לכל ימי חייו, כי אלקים מושיב יחידים ביתה בטבעיים שונים, אם אין לו זכות אין משתווים וזה מושך לצד אחד וזה לצד השני, ואז גם אשה

טובה, בסופו של דבר ע"י השנויי הטבע מנגדתו, וצריך זכות כדי שישתוו וא' ישרים השני ותהא עוזרתו כל ימי חייו, והבן.

ובזה נוכל להבין גודל מצות שמחת חתן וכלה, שהק' המפורשים הרי הם שמחים בלא"ה, וגם מה שאחז"ל (ירושלמי נכורים פ"ג ה"ג) שחתן ביום חופתו מוחלין לו על כל עונותיו, דהנה כל מנהגי החתונה מובא בסה"ק (עי' לעיל אות ר"ה ש"ל ומ"ד) שהוא לעשות פועל דמיוני ולקבוע חייהם להצלחה תמידית, וכן בזה כיון שצריכים זכותם לזכות שתהי' עוזרתו לכל ימי חייו ולא ח"ו כנגדו וכנ"ל, וכש"כ שצריכים להיות נקיים מחטא דאז הוי כל זכות כטובל ושרץ בידו, לכן כל חתן מוחלין לו עונותיו ובליל החתונה אין בו חטא ומוכן לקבל על עצמו זכותם נקיים בליל החתונה, שע"י זכותם אלו יקבע חייו שתהי' לו לתמיד לעזר ולא ח"ו כנגדו.

והנה מבואר בכתובות (ע"ב:) במשנה המדיר את אשתו שלא תלך לבית המשתה יוציא ויתן כתובה מפני שנועל בפניה, ופרש"י נועל בפניה דלת של שמחה והפגת צער, הרי שהליכה לחתונה לשמחת חו"כ, הוא תועלת להקהל עצמם שא"א לחיות בלא שמחה, ולכן אנשים הולכים לחתונה לתועלת עצמם לשמוח ולהפיג צער.

ועל פי זה יתכן לומר דבר חדש, שיסוד מצות לשמוח חתן וכלה, הוא לזכות את החתן ביום חופתו שאנשים יבואו לכבודו לשמוח עמו, ועי"ז החתן גומל חסד עם קהל הבאים שבאים לידי שמחה הנצרכה להם להפגת צערם, ולהנ"ל יתכן לומר שזכות זה שזוכין ביום חופתם הוא להם לפועל דמיוני לקבוע להם לכל ימי חייהם שיהיו בבחי' זכ"ו עוזרת"ו, וע"י זכות זה לגרום לשמחת הקהל, עי"ז זוכים לעוזרת"ו לכל ימי חייהם, ודו"ק.

תמו. לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו (בראשית ב, יח). יתכן לומר ברמז מוסר מה שהאשה נעשית לו עזר כנגד"ו, והוא על פי מש"כ לעיל (אות ק"ז וש"ד) ברמז השירה לכבוד חתן וכלה "חתן'ס צד מזל טוב כלה'ס צד מזל טוב", כי העולם נברא כאכסדרה וכאות בי"ת ופחות לצד צפון (עי' ג"ב כ"ה), וכן האדם עולם קטן (אדר"ג פל"א, ג, וקס"ר א, ד), אין לו שמירה מצד היצה"ר הנק' צפוני (יואל ג, כ) ועומד בחלל השמאלי של הלב (עי' עץ חיים ש"ג פ"ד), הוא החלל הצפוני,

והכלה עומדת מצד"ו הצפוני כחומה לשמור עליו מכל מכשול, וכן החתן עומד מצדה הצפוני של הכלה היושבת בצניעות בירכתי ביתו להשמר ממכשול ופגע, עיני"ש באריכות.

וידוע מה שמבואר ביומא (נג:) שפוסעים בסוף השמ"ע ג' פסיעות וכורעים קודם לשמאל ואח"כ לימין, כי מתפלל כנגד השכינה, ושמאל ידי' הוא ימין השכינה, וכן הוא בשו"ע או"ח (סי' קכ"ג).

ועל פי יסוד דברים אלו מבואר בספר ארץ החיים על תהלים (קאפיטל ע"ז וכו') מה שיש לעיין מה שהאדם נק' עולם קטן, והל"ב הוא מלך שבאיברים, וכמבואר בספר יצירה (פ"ו מ"ג), ודרך המלך לשכון בימין ובאמת הלב בשמאל וזה לא יתכן, רק להנ"ל א"ש שהאדם עומד מול השכינה הקדושה לקבל פני השכינה בכל רגע ורגע ושמאל שלנו נגד ימין השכינה ושפיר הלב מלך שבאיברים שוכן בימין היינו ימין השכינה, עיי"ש.

ובהקדמה זו נוכל לבאר עומק כוונת הקרא, לא טוב היות האדם לבד"ו, היינו שאין לו שמירה מצד צפונ"ו הוא היצה"ר הצפוני השוכן בחלל הצפוני והשמאלי של הלב, והעצה לשומרו הוא, אעשה לו עזר כנגד"ו, וכמש"ל שהאשה לו כחומה לסגור צדו השמאלי הפתוח כאכסדרה, והרמז בזה במה שהאשה עומדת כנגדו פנים כנגד פנים, ואז חלל לבו השמאלי נסגר בחלל לבה הימני שכנגדו ששם שוכן היצר טוב ושומר עליו שלא יכשל, והבן.

ויש להוסיף רמז, אעש"ה ל"ו גימ' בי"ת, כי העזר כנגדו הוא לסגור רוח רביעי וצפוני של אות בי"ת כנ"ל.

ובזה נבין היטב מה שאמרו חז"ל ביבמות (סג:) האוהב את אשתו כגופו וכו' עליו הכתוב אומר (איו"ס, מד) וידעת כי שלום אהלך. והנה המשך קרא הנ"ל הוא וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא וכמובא לפני כן שם.

והנה סגולת האשה ששומרת עליו וסוגרת צד"ו הצפוני שלא יחטא, והוא ע"י שעומדת נגדו וכנ"ל, היינו רק אם אשתו כגופ"ו ודאי ימין דידה שומרת על שמאל ידי' הצפוני, אבל אם אינה אצלו בבחי' גופ"ו ממש, ודאי שאין לו שמירה, שמה שייכות יש לימין דידה עם שמאל ידי' כמובן. וזהו שאמרו חז"ל שהאוהב את אשתו כגופ"ו דייקא עי"ז וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחט"א, כי האשה כחומה לסגור שמאל ידי' בימין דידה וכנ"ל, והבן.

תמז. המפורשים ראשונים ואחרונים האריכו בענין חטא אדם הראשון, איך יתכן זאת הרי עדיין לא הי' לו יצה"ר כמבואר בחז"ל ואיך הי' אפשר לו בכלל לחטוא, עי' שלה"ק מאמר בית ישראל (סג') ובמורה נבוכים (פ"ב פ"ג) ועוד סה"ק.

ויתכן לומר בזה ענין מחודש, ונקדים דברי הרה"ק מנאדרזין בספרו ישרש יעקב וז"ל, לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו (בראשית ג, יא). לא טוב היות האדם לבדו, היינו כשהאדם לבדו בלא אשה אינו נקרא טוב, אף כשהוא באמת טוב, כי אז נקל לו העבדות שלו עבודת השי"ת ואין נסיון אצלו כלל, אולם אעשה לו עזר להיות נקרא טוב, שתהי' כנגדו, ואם אז יהי' טוב, אזי יהי' נקרא באמת טוב, עכ"ל.

וביאור הדברים, שתכלית בריאת עוה"ז השפל הוא בריאת האדם שיהי' בעל בחירה ויבחר בטוב ובזה עושה נח"ר לבוראו יותר מן המלאכים שאינם בעלי בחירה. וזהו מה שנאמר בסוף הבריאה (שם פ"א, ב) וירא אלקים וגו' טו"ב מאו"ד, ודרשו חז"ל (ג"ר ט, ז) מאו"ד זה יצה"ר, והיינו שתכלית הטוב יהי' על ידי היצה"ר שהוא כנגד"ו והוא יבחר בטוב ויתגבר עליו, זהו הטוב האמיתי, ונקרא טו"ב מאו"ד, טוב שבא על ידי התגברות על המאו"ד, וק"ל.

והנה יתכן לומר שהבחירה לטוב יתכן גם בלי יצר הרע, וכמו שנראה באמת כן שהקדוש ב"ה ברא לאדם עזר כנגד"ו וכנ"ל שהאשה היא נגד"ו ויתגבר ויבחר בכל זאת בטוב, הגם שעדיין לא שלט כלל שום יצה"ר, רק הענין מבואר היטב, שזכר ונקיבה טבעם מנוגדים, האיש השלם משיכתו למושכלות, והאשה גם בלא יצה"ר טבעה לעסוק בגשמיות, לא לשם תאוה כי לא הי' לה עדיין יצה"ר, רק עצם טבעה מושך להתעסק בגשמיות, ולכן כשנברא האדם לא הי' לו שום נסיונות כי הי' לבדו, ואמר הקב"ה אעשה לו עזר כנגד"ו, שאתן לו אשה שגם בלי יצה"ר יהי' טבע"ה נגד"ו טבע"ו, וכיון שסדר החיים היה להיות ודבק באשתו והיו לבשר אחד, הרי אי אפשר להתעלם מזה, ועל ידי משיכתה להתעסק בגשמי, זה יפריע לו ממילא ממשיכתו למושכלות, ואם יעמוד בנסיון שחובתו כלפי האשה לא יבטלו מעבודתו אז הוא טו"ב אמיתי, ודו"ק כי נכון ומתורצים קושיות הנ"ל.

ובזה נוכל להבין המשך הפרשה, שמיד אחרי שהודיע שיעשה לו עזר כנגדו, נאמר (ג' יע-כ) ויצר ה' א' מן האדמה כל חית השדה וגו' ויקרא האדם שמות וגו'